

כתיבה בשבת

...ועל עלה ירקות ועל כל דבר שאין של קיימא, או (כתב ב) דבר שאין של קיימא על דבר שהוא של קיימא פטור, עד **שיכתוב דבר שהוא של קיימא על דבר שהוא של קיימא**.

❖ **מה ההבדל בין עלה זית לעלה ירקות אחר?**

ג. סימון

משנה שבת פרק יב משנה ג:

הכותב שתי אותיות... בין משם אחד (אותה האות פעמיים - א א) בין משני שמות (שתי אותיות שונות - א ב)... חייב. אמר רבי יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם, שכך היו כותבין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו.

רש"י שבת דף קג עמוד א:

משום רושם - סימן, שהיו עושים בקרשי המשכן, מפני שמפרקין אותו, ולכשיקמוהו לא יחלפו סדר הקרשים. ואתא ר' יוסי למימר דאפילו לא כתב, אלא רשם שני רשימות בעלמא לסימן - חייב.

❖ **מה ההבדל בין כותב לרושם?**

❖ **מהי מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי על פי רש"י?**

שולחן ערוך אורח חיים סימן שמ סעיף ה:

מותר לרשום בצפורן על הספר, כמו שרושמן לסימן, שאין זה דבר המתקיים.

ביאור הלכה סימן שמ סעיף ה ד"ה מותר:

והנה האמת הוא, כמו שמצדד האליה רבה לומר דהטור (ושולחן ערוך) סבירא ליה, שאין הלכה כרבי יוסי... ואם כן רושם שריטות בעלמא אינו בכלל כותב כלל, ואסור רק מדרבנן, ולכך בדבר שאין מתקיים מותר לגמרי ע"ש.

❖ **איזו כתיבה מותרת לכתחילה ומדוע?**

ד. כתיבה בשינוי

רמב"ם הלכות שבת פרק יא הלכה יד:

הכותב בשמאלו, או לאחר ידו (בגב ידו, שהפך ידו וכתב), ברגלו, בפיו ובמרפקו פטור.

איטר שכתב בימינו שהיא לו כשמאל כל אדם פטור, ואם כתב בשמאלו חייב, והשולט בשתי ידיו בשוה וכתב בין בימינו בין בשמאלו חייב.

ה. ציור

תלמוד ירושלמי שבת פרק ז הלכה ב:

הצר צורה, הראשון (מצויר הציור) חייב משום כותב, והשני (צובע הציור) חייב משום צובע.

הקדמה:

התורה ציוותה עלינו להימנע ממלאכה בשבת. אפילו מלאכה קלה ככתיבה אסורה בשבת, שכל יצירה של קיימא נאסרה בשבת. פרשיית שבת נסמכה למלאכת המשכן, ללמדנו שכל מלאכה שהייתה במשכן אסורה בשבת. במשכן היו כותבים על הקרשים אותיות, כדי שידעו איזה קרש לצפון ואיזה לדרום.

שאלה: חייל הנמצא בחמ"ל בשבת, ונצרך לכתוב נתונים חיוניים, האם עדיף שיכתוב ביד או במחשב?

א. מקור הדין

משנה שבת פרק ז משנה ב:

אבות מלאכות (האסורות בשבת) ארבעים חסר אחת... הכותב שתי אותיות.

ב. כתיבה האסורה מהתורה וכתיבה האסורה

מדברנן

א. כתיבה בדבר המתקיים

משנה שבת פרק יב משנה ד, ה:

כתב בדיו, בסם (מין אדמה כתומה), בסיקרא (מין צבע אדום), בקומוס (שרף אילן), ובקנקנתום (צבע הנעשה ממים שיש בהם חומרי נחושת) **ובכל דבר שהוא רושם... חייב** (קרבן חטאת, משום כותב).

כתב במשקין, במי פירות, באבק דרכים (שרשם באצבעו צורת אותיות בתוך האבק), באבק הסופרים (בעפרורית של קסת הסופר), **ובכל דבר שאינו מתקיים פטור**.

פירוש המשניות לרמב"ם שבת פרק יב משנה ד:

כל דבר שהוא רושם - רוצה לומר, שרשמו מתקיים.

❖ **חשוב, מדוע בדבר שאינו מתקיים פטור?**

הגמרא מבארת מהו 'פטור':

תלמוד בבלי שבת דף קז עמוד א:

אמר שמואל: כל פטורי דשבת פטור אבל אסור.

רש"י שבת דף ג עמוד א:

פטור אבל אסור - פטור מחטאת, אבל אסור מדבריהם לכתחלה.

❖ **מדוע לדעתך אסרו חכמים כתיבה שלא נאסרה מן התורה?**

ב. כתיבה על דבר המתקיים

תוספתא שבת פרק יא הלכה ח:

כתב... על עלה זית... ועל כל דבר שהוא של קיימא חייב.

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

כספרי הזכרונות, כלומר: **לתקופה סבירה שאנשים מקיימים את הכתב.**

❖ **הסבר מהי כתיבה המתקיימת בשבת לפי שער הציון ולפי הרב אליהו?**

ד. כתיבה במחשב

פוסקי דורנו נחלקו כיצד להתייחס לכתיבה במחשב. יש שסברו שכתיבה במחשב אין בה איסור דאורייתא:

נשמת אברהם סימן שמ אות ו סעיף 11:

לכאורה, אין כאן איסור דאורייתא של כתיבה במה שמתקנים ומופיעים אותיות ומילים על מסך המחשב, כי האותיות מופיעות על המסך על ידי 'ירי' של אלקטרונים על חומר זרחני אשר מרוח על הדופן הפנימית של המסך ומאיר בצורה של אותיות... כתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: ירי של אלקטרונים אין זה חשיב מן התורה ככתב.

לעומתם, יש שסברו שכתיבה במחשב היא איסור דאורייתא:

שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן לז:

ולדידי בעניי לענין שבת, לא זו דאסור אלא גם חיובא דאורייתא איכא... כיון דמתקיים בשעתו, ועושה פעולה הנצרכת בשלמותה דהיינו כתיבה המבוקשת, זה כבר בגדר המתקיים... והמחיקה פעולה שנחדשה אחר כך.

ה. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

א. יש להימנע בשבת מכתובות אותיות וסימונים מוסכמים, ואף מרישום סימנים בעלמא כל שהם, על כן גם בנסיבות מבצעות יש להעריך קודם השבת ולהכין מראש (במידת האפשר) כדי להמנע מצורך לכתוב בשבת.

ב. הנצרך לכתוב בשבת לצרכים מבצעיים, סדר העדיפויות הוא: 1. ישתמש במחשב המחובר ל"מקלדת שבת" ו'עכבר שבת'. (פלאפון חכם - המסך שלו כבה לאחר כמה שניות, כיבוי זה נחשב כמחיקה ועל כן כתב זה דינו כאינו מתקיים, ויש הסוברים שהוא עדיף מ'מקלדת שבת'). 2. 'עט שבת' (הנכתב בו נמחק לאחר כמה ימים, על כן השימוש בו במידע הנצרך לזמן קצר בלבד). 3. הקלדה במחשב. 4. כתיבה ידנית בשינוי. 5. כתיבה ידנית רגילה.

ג. גם במקום צורך מבצעי שאינו סובל דיחוי עד לאחר השבת, יש להשתדל למעט בכתיבה ככל הניתן, ובכל זה ישנה מדרכו הרגילה (כגון ביד שמאל או הקלדה במחשב באמצעות עט וכדומה).

ד. כמובן שאין לנקוט בכל הדרכים הנ"ל כשהדבר עלול להביא חלילה לידי תקלה מבצעית.

ה. במצבים גבוליים יש להיוועץ ברב היחידה.

והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית

מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,

סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד כתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן

כתיבה ועריכה: ט' ר' יצחק ענתבי

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

רמב"ם הלכות שבת פרק יא הלכה יז:

רושם תולדת כותב הוא, כיצד, הרושם רשמים וצורות בכותל ובשטר (מין צבע חשוב) וכיוצא בהן כדרך שהציירין רושמים, הרי זה חייב משום כותב.

❖ **לדעתך, האם יתחייב הצייר רק אם צייר שתי צורות? נמק!**

ביאור הלכה סימן שמ סעיף ד ד"ה במשקין:

והנה, לא באר הרמב"ם בהדיא, אם בעינן שתי צורות דוקא כמו באותיות, או דבזה חייב אפילו באחת דחשיבא בפני עצמה, ומירושלמי הזה מבואר דאף בצורה אחת חייב.

ו. כתיבת מספרים

❖ **לדעתך, האם כתיבת מספרים שווה לציור צורה או לכתיבת אותיות?**

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שמ סעיף ח:

כל שהוא תבנית איזה כתב, אפילו אינו אשורי, ואפילו אינן אותיות ידועות אלא שרגילין לסימן בעלמא, כגון הסימנים שרגילין לעשות בהם המספר הרי זה נקרא תבנית כתב.

ג. מהו כתב המתקיים

משנה שבת פרק יב משנה א:

זה הכלל: כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב.

בעל מחבר המשנה ברורה, מדייק בשער הציון מן המשנה, מהי כתיבה של קיימא בשבת:

שער הציון סימן שג ס"ק סח:

וגם לענין כתיבה, קיימא לן דבעינן דוקא שיכתוב בדבר המתקיים. אך בריש פרק הבונה איתא שם במשנה, כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב, משמע לכאורה דאפילו **אם מתקיימת רק על יום השבת לחוד**, וכן משמע לעניות דעתי ברמב"ם... ועל כרחך אנו צריכין לומר דמה שהמשנה פוסרת בכתב שאינו של קיימא כגון במשקין ומי פירות, היינו, משום שאינו מתקיים כלל אפילו על יום השבת.

יש שביארו את המשנה אחרת וכתבו גדר אחר לכתיבה של קיימא:

תחומין חלק יא - הרב מרדכי אליהו עמוד 110:

...כתב רש"י בפירוש המשנה (הנ"ל), 'בשבת', היינו לענין מלאכה בשבת, ולא לענין קיום בשבת. ולאפוקי מהרמב"ם אליבא דמשנה ברורה לעיל. וכן למעשה פירוש הרשב"א הנ"ל, היינו, ש'קיום' פירושו לא שבת אחת, לא ליום אחד, אלא לתקופה שאנשים רגילים לכתוב,

